

ביקורת ספר | אריאל בולשטיין

שתיקת הלילה

׀ ליל השביעי בנובמבר, רומן אוטוביוגרפי מאת זאב ולי (ד"ר פרידמן ״ל על חיי צעיר יהודי בברייה״מ, נפתח בתיאור יומיומי, שגרתי ובלתי מתיימר – הסוואה טובה להד געש שיתפרץ כשהקורא יציל את העמומים הראשוּר ניס. כמו צייר מנוסה, פרידמן מרדים את הקורא, יוצר את הרושם שהרומן יתנהל על מי מנוחות בתוך שבין ״בית הת״ רבות לעוברי טקסטיל״ לבין הדידה השיתופית הסובייטית להחריה, ואז מכה בו במלוא העוצמה.

במכת הקולמוס של פרידמן ההוי הסובייטי הרגיל ייסוג ללילה אחה, ליל ההרפתקאות וחזיונות התענועים, ליל חשי כונות הנפש וזעזועי הלב, שעבר על הדוקטורנט היהודי מישה פלדמן, בחור צעיר שמקבל את הבשורה הקשה על גיטואר ארוסתו לשעבר ומחליט להטביע את יוגנו בשכיבה לא הוא המציא את התרופה הזאת – מיליונים נעזרו בה לפניו, ומי ליונים רבים עוד יותר מעלמים באמצעותה את קשיי הקיום גם היום, אלא ש״ליל השביעי בנובמבר״ אינו עוד מסכת טריאלסטית של היותי שכורים כסגנון ״מסוכה – פטר שק״ של גנריק ירופייב. היצירה של פרידמן לא מסתפקת בביקורת על הבלי העולם הקומוניסטי ומגנב אירוני על אלילי השקר שלו; בניגוד לאחרים, היא מציעה אלטרנטיבה יהודית לטירוף שאחז במיניה הגרולה ביותר בעולם.

למועד ההתרחשויות יש כמובן משמעות מטאפיזית עמור 7. כבנובמבר, יום המהפכה, הועלה באימפריה הסובייטית לדרגת תאריך מקודש של תחילת ספריה החשה, ופרידמן כחר בן, או ליתר הדיק בליה הקודם לו, ככונות מכוח. המציאות הקשה של בריה״מ מרומה ללילה השוק, אם כי הלילה הזה שונה מכל הלילות: ״ליל ולפוגיס, הלילה על ההר הקיי רה, ליל ההוללות של הקומוניסטים האתיאטיסים, הלילה של מהפכת אוק׳ טובר והוציאלטיסטית הגרולה״

מוטיב הלילה מושרש עמוק בתולדות והספרות. לילה הוא החלק המסתורי והבלתי צפוי של היממה, ואף שכולנו יודעים כי בסופו יבצע האור, הוושך תמיד מאים מרתיע ומסתייה. אינהנטי אינהנטי ללילה ברוי כמו מרכיב השתיקה, ושניהם ממלאים תפקוד מרכזי ב״ליל השי ביעי בנובמבר״. מעשה הוושך שירד על יעיר סובייטית רגיחה מסתרי את העבר היהודי שלה, מהסata את הקולות של אבות אבותיו של מישה – ורק הוא יקבל את הכוח לקרוע את השי תיקה ולראות את הנסתה.

באופן מפתיע עבור סופר שלו זה רומן ראשון (ולמרה הטורגיה לא אחורן), פרידמן מתגלה כאמן הריאליזם הקטום, אותה סוגה מכשפת שאפיינה את היצירה של גבריאל גרסיה מרקס, מיכאיל בולגקוב, ״דוד׳ אמאדו וחורחה לואיס בורחס. גרסיה מרקס הלין פעם כי אחת הבעיות שלו היתה הריסת הקו שמפריד בין מה שגרממה כמציאות לבין מה שגרמה כפנטזיה. אצל פרידמן היעלמות הקו הזה טבעית ואורגנית. לסיפורו האישי קווים מקבילים ברורים לרדתות של פלי דמן. פרידמן גדל בתקופה הסובייטית. כמו רבים וטובים, את המפלט מצא בעולם המזויקה, ״אי ששלטה בו הרוחניות״, אבל הרשויות הסובייטיות לא יכלו להתיר לארם להימלט אל בועותיו ככה סתם. לאחר הסירוב לשתף פעולה עם קנ״ב, כל הירושת נסגרו בפניו עד לנפילת מסך הברז.

כיצד פרידמן עלה לישראל. כאן הוא המעיר את הקי ריידה המוקימלית שלו, ניגן בתזמורת סימפוניטישה הפך לנרמה מצליה. הסופר הלך לעולמו בטרם עת בשנת 2009, בניגל 49. ״ליל השביעי בנובמבר״ הוצא לאור על ידי אמאדו ואלחסי שטיידרה. ״ליל השביעי בנובמבר״ משאיר אצל הקורא קמץוי של טעם בלי ימימה, וזה הדי ההבדל בין רומן טוב לתתם ספר סיפור ההתנגשות של שני עולמות – העולם הסובייטי המי וזוף להחריה, נוטל הערכים, המכוּיע והקריקטורי והעולם של גיבור הרומן הנלחם על הישרדותו הרוחנית – כתוב כחגיגות מופלאה ונוטע אופטימיזם, למרות הכל. אם תנעי קש, הרועי ייסוג עם שחז, גם אם הדרך בעמקיי הליל תהיה אפופה בחשיי כונמיות. ■

זאב פרידמן / ליל השביעי בנובמבר; מרוסית: ולדימיר ולוזון, מאשה צור־גלזמן, פרדס, 295 עמ'

ספרים

אחרי שהדרקון מוכנע

גיבורות ספרה של מרית בן ישראל מורדות בטקס מחריד ועתיק יומין, בעודן מנסות להקים אוטופיה נשית ● הפרוזה המכשפת של בן ישראל אינה קלה לקריאה, אך מדובר בפנטזיה מקורית וייחודית בנוף הישראלי

דפנה לוי

טריאלוגית ״בנות הדרקון״ – שהיא סיפור אגדה רבי־שככתי שיש בו, בין השאר, יצור עשוי כדולה, ישישה שהיא קוסמת רבת עוצמה, קבצן אנרכיסט חסר ידיים, היות מדברות, הר געש אנושי, מעשי כשפים ושינוי צורה – ממחילה במקום שלכאורה הכי רחוק מכל אלה: תל אביב. ושמ, בעיר החילונית, שברחובותיה טסים קורקינטים שמליים, ואיש מיושבי בתי הקפה שלה לא פגש מימיו לכאורה דוכס או דרקון – אנחנו פוגשים את נועה, הפותחת עבורנו את שערי ״עיר האושר״, ואת אחוז מסיפורי ההרפתקאות הסובכים, חורצי הלב, אך גם מלאי הנחמה שנכתבו בשנים האחרונות בעברית.

נועה היא ילדה נטושה. היא נולדה ללא אב, כך מספרת לה אמה, והיא, שחושרת כי כסיפורה הזה יש חלקים המוסתרים ממנה ככוננה, אינה שואלת. האם נוסעת להגשים את עצמה באמריקה ואינה חוזרת, וסבא, שאמור לשלוש פעמים ביום, לוקח בהתחף לב. נוסף על כך, היא גם נגעלת מחוץ לדירת הסב, נושרת מבית הספר – מבלי שאיש מרגיש בכך – ומתנחמת בספר שסבה אסר עליה לקרוא, הלווא הוא סיפוריה של עיר האושה.

בעיר הנוראה־מתפלאה הוו מתקיים כבר כמעט 300 שנה טקס מצמורה: אחת לשנה נמסרת ילדה קטנה לדרקון החולש על העיר, כדי להפיס את דעתו ולרודא שלא יטרוף, יחריב או ישרוף את תושביה האחרים. הילדה אמורה לפנק ולנחם את הדרקון, לכנות אותו ״אבאל׳ה״ ולהניח לו לישון בחיקה שלוש פעמים ביום, כשהיא אינה מורשית לזוז אלא רק ללטוף את קשקשיו הדוקרניים. בתום שנת השירות הזו היא נטרפת ומפנה את מקומה לילדה קטנה אחרת, מקרב הילדות העובות שאיש בעיר אינו מגן עליהן.

תיאורי ההכנות ל״גח הדרקון״ והריכוכי השיטתי של הילדות על ידי תושבי העיר (בראשות ראש העיר ארונים בלקינוב) ועל ידי הדרקון, החובב משחקי תחנונים ומכריח כל ילדה לראות כיצד הוא טורף את קודמתן – מוזוויעם, אם כי ב״ישראל מקפידה על סגנון אגרטי המאָ פשר ריחוקימה. היא בוחרת לגיבורים שלה שמות שיותר מרומזים על מהותם, כמו אביגיל אולטרמיון (היא, כמובן, נשלחה מן השמיים), טרה

בן־חולע (שאינו מומעד לתואר חסיד אמות עולם), קלונמוס גיץ (הורק אש), מושלם שני שליש (חסר הידיים), תרה הנקין (הישיש הסנילי), וכן הלאה. ההומור הזה, המרפר את הספר כולו, אכן מקל את הקריאה, וכמוהו גם הבחירה הסגנונית של בן ישראל, שמרבה לפנות ישירות אל קוראיה, כאופנים שמוכרים יותר מרומנים נושנים או מספרי נוער: ״אם נחישתם את זהותה של האורחת, אולי תהייתם איזה רוח נשאה אותה לתל אביב, למה דווקא עכשיו?״ – היא שואלת במקום מפתיע בסיפור, או מכריזה: ״ובזמן שהגלים הירקרקים התמלאו חיים, אנחנו מנחים לה לנועה ופונים אל חלק אחר של הסיפור״.

אלא שבין קפלי הפרוזה הכובשת של בן ישראל מסתתר סיפור קשה, שהיא משכילה להוביל את קוראיה בין שביליו המפותלים (הטריאלוגיה כולה משתרעת על פני לא פחות מ1,162 עמודים), כשהיא מפגיני שה אותם – בגלוי וברימזיה – עם נושאים מטרידים ודלוונטיים מאוד, החל בהתעללות במשפחה, דרך ניצול מיני, ריכוזי, הקרבה של קבוצות מוחלטות (בעיקר ולכה בחסדריי כוח שקופים שמתחזים לטרר חברתי טוב ומיטיב, שתחילה מלהפר אותו.

בן ישראל, שמלכדי היותה יוצרת בני־תחומות ומייסדות בית הספר לתיאטרון חזותי בירושלים גם מבהה לכתוב על אגדות, מכירה היטב את האופן שבו סיפורים עממיים מטפלים בנושאים האלה. בספרה ״סיפורים יכולים להציל״ (עם עובד, 2012) היא פירקה לגורמים את סיפורי אלף לילה ולילה, אגדות האזנים גרים, סיפורי אנדרסן ועוד. בכלוג שלה, הקרוי ״עיר האושר״, היא ממשיכה לטפס תובנות מפ־ תיעות על אגדות מודרניות, כאלה המסתתרות בסיפורי אריץ קסטנה,

השאלון הקטן | עם ליאורי עידן, מחברת הספר ״פרפרי הלב״, אירום: אינגריד וימן גלבד

בשיתוף פעולה עם פורום מיכל סלה – אני רואה בו ביטוי לאהבה, לחופש, לרבגוניות ולקשב פנימי״.

פרפם שהשיעו עליי.

״הנסיכה חוכמולוגה, שנכתב על ידי בבט קויל, הוא ספר ילדים שהשפיע רבות על הכתיבה שלי. הוא מציג את היכולת הטבעית של הנסיכות להיות גיבורות בזכות עצמן, ומעביר מסר שהן לא זקוקות לאביר שיושיע אותן״.

ציטוט שמדבר לליבך במיוחד.

״לא התכוונתי, רק קצת כעסתי, את סולחת ליי? בטח, ענתה מיכל, אבל כבר לא היה לה כיף והיא הלכה הביתה עם אמא וסיפרה לה מה קרה. אמא אמרה ׳תסלחי לניני, הוא לא התכוון להעליב אותך, את יודעת כמה הוא אוהב אותך׳״.
● ״מיכלים חשבה בלב ״ככה בבכל רגשות ומועקות בחיים, למשל ילד שעובר חרם על ידי הבוי. היות שהספר נכתב

קרו עידן

צילום:אי.א.א.פי

הסדרי כוח שקופים שמתחזים לסדר חברתי טוב ומיטיב. חגיגות בכטיבל הדרקון באינדונזיה

ברטי פליני או בפסלים של יוזה בויס. לכן, כשהיא שולחת את גיבור־רות ״בנות הדרקון״ למסע של השתחררות מעול הפטריארכיה וגיבוש זהותן, היא אינה יכולה לספר על כך בפשטנות. הדרקון המתעלל, ״אבאל׳ה״ (כפי שהוא מכנה את עצמו, במייטב המסורת של רודנים מתעללים המציגים עצמם כמושיעים אוהבים), מוחסל עוד לפני הוכרז הבראשון בטריאלוגיה. זה אינו ספוילה, משום שזו נקודת היוזיק שמאפשרת לבן־ישראל לשלוח את גיבורותיה למסע התבגרות מזורז. מרתה, בתו המרדנית של מפתליץ המוקסמת מרופשי האש, מצליחה לרתום לעזרתה חסידה מפוחמת, הנועצת את סיפוריה בנקודת התורפה האחת שלו, מקום זעיר בגופו העצום שאינו מוגן על ידי קשקש נוקשה. היא גם הופכת אותו לבזזת תיאטרון, כדי לשמר את האשליה שהדרקון עדיין חי, משום שהיא מבינה שהמפ־ לצת האמיתית היא החברה ששלחה אותה אליו, ועליה אין לה דרך פשוטה להתגבּה. לכן, מרתה והילדות האחרות – אמל, המחפשת את אביה הנעדר; לילי, המרברת את שפת החיות אבל מתקשה להכיל את העולם הזה; ונועה, כמובן – אינו מנצצות את הפטריארכיה, חן פורר שות ממנה, מאותה חברה שהרדיה אותן, שברה את רוחן ולא הותירה להן מקום בטוח וראוי.

אלא שרפישה, הנסיכון להקים אוטופיה נשית, גם היא אינה פשוטה.

״...כשאת מצליחה כנגד כל הסיכויים (לחוגג את הדרקון המתעלל) את מגלה להפתעתך שזה לא נגמר״, כותבת בן ישראל. ״את ממשיכה להרוג אותו כל לילה בחלומותייך, ואת מוותרת. עד מרגישה זקנה וסחוטה אף על פי שעוד לא מלאו לך שתיים־עשרה שנים״.

מתח גבוה | אסף גולן

אימה בנשף המקומי

חבורת נערים שיוצאים לפתור תעלומה מהעבר, מספקים עלילת מתח־נעורים קלילה

בספר התבגרות אמריקני קלאסי, על הרומנים שיש בו, וכן גם המתח שחורר אל הכל ומטלטל את עולמם של המתבגרים באחת. אחד מהם: **המתח**: ככל שהעלייה מתקדמת – כך המתח בספר עולה, וזאת אחרי שאחת מנכות השכבה של אלרי, ברוק, נעלמת ונמצאת אחר כך מתה וברור בוודאות שמישהו רצח אותה. לאטי־לאט, ודרך כמה נקודות מבט, מצליחה הסופרת לעודר ולהכניס מתח אל תוך ספר המתבגרים הזה, שהעלייה בו מתקדמת במהירות אל הפתרון והעיתומה הסופי עם הרוצח.

שורה תחתונה: מתבגרים שאוהבים רומנים משולבים בעלי־לת מתח, יאהבו את הספר מאוד. מבוגרים, כאמור, יעשו לעצמם טובה אם ידלגו עליו. ●

קארן מ' מקמונס / שניים יכולים לשמור סוד, הוצאת כנרת זמורה, מאנגלית: ״על אכאנון״, 301 עמ'

פרשת דרכים הרב שאול פרבר

חפצי חיים אנחנו

פרשת ניצבים

בפרשת השבוע הנוכחית, פרשת ניצבים, אנו מקבלים הגדרה דרמטית ליחס היהודי לערך החיים. בשעותיו האחרונות, לקראת מתו, מעצבר משה מסר אלוף, המ־סכם לא רק את הקריירה שלו אלא גם את כל האתוס של התורה: ״...נתתי לפניך... את־חיים ואֶת־השוב ״אָת־הַמֶּת ״אָת־הַרְע...״ ובחַתָּה פּמִיָם לְמַעַן תַּחֲיה אַתָּה וְיָרַךְ עִךְ״ (דברים ל׳, ט״ו–ט״ז).

לקראת שחי במאה ה־21 נרמה שמדובר בציורי טריווילאי, אך הרברים הם ממש לא כך. תרבויות בעולם העתיק עסקו בקידוש של המות, והלקו אף ממש חגגו אותו בררך שהיום אנחנו בכלל לא מסוגלים להבין. גם ההיסטוריה המקראית לא חפה מתפיסות אלה, לפחות לא בתחילת הדרך. מהציורי שאברהם קיבל להקריב את בנו, דרך הריגת הכוכבות ממצרים ועד העברת הבנים מעל האש על ידי אחוז מלך יהודה, מודגשת העובדה שהאנשים שאפו לטוב לא תמיד בחרו בחיים. בתקופות עבר היה נפוץ לקרש את המות אפילו יותר מאשר את החיים.

הסוק מפרשת השבוע שלנו מהדהרד בבירור את הצייווי של האדם הראשון בתחילת ספר בראשית: ״וְמַעַךְ הַדָּעַת טוֹב וְרַע לֹא תֵאָכֵל... כִּי כִּיּוֹם אֶכְלְךָ... מוֹת תָּמוּת״. בניגוד לצייווי הברור אצלנו לבחור בחיים ובטוב, בספר בראשית לא נאמר לארם אם המוות הוא טוב או רע, אלא במקום זאת נאמר לו שהמצב היותר טוב הוא שכלא צריך לבחור וכשאי אפשר להבחין בין הטוב בעלי הכוח חרם שם, עמוק בנפשו של מי שגרלו בחברה שאלה היו מנגנוניה וערכיה במשך מאות בשנים. הסוק, אגב, טוב (למרד) – וגם זה אינו ספוילה – משום שהתבגרות של הילדות היא, כמובן, בלתי נגמעת, והיא מלווה במיני תובנות ובהתעצמות.

סיפור גלגולי הטריאלוגיה מעניין גם הוא. בן ישראל, שלדריה הלמה את כולה בחלום אחד דרוס, כתבה אותה לאורך 17 שנה כמעט, פרסמה שתי גרסאות קורמות של הכרך הראשון (ובין השאר הקדימה את חג הדי רכון מיים הולדתה שלה, 14 בספטמבר, 14־ באוגוסט), חתמה על אחת מתן בשם חדרו שצמנה לעצמה (מרית ג׳), שבה לשמה המקורי חזרה והצהירה כי בתוככי הספרים נמצא ״נתח גרזל מנשמתי״. את הנחת הזה היא מפליאה לתאר בסגנון כתיבי ייחודי, מזור לעיתים אך מרתק תמיד, ותוך שליטה מדויכה בערוצי הסיפור הרבים. כשראה אוד הרומן ״אסור לשבת על צמות״, כתב עליה המבקר מנחם בן כי ״מרית בן ישראל אינה מפסיקה להיות ציירת וקולנוענית ובמאתי ושקנחת ורק דנית ותוארנית, גם כשהיא כותבת ספרות״. הוא צדק. ●

מרית בן ישראל / טריאלוגית ״בנות הדרקון״ (ספר האבות, ספר המשאלות, כל הילדות), עם עובד

״אי אפשר לפרש ״חיים״ כמשמעו ״מות״ כמשמעו, דאם כן היינו טוב ורע, ותו (ויעוד) יפלא לפרש בסמוך ובזכות בחיים למען תחיה אתה, היאך שייך לומר עצה תעשה כן כדי שיהיה כן. הרי אם הוא עומד על סעיף פ״ה הספק לא לבחור בחיים או במוות, אי אפשר להגיד עצה לבחור בחיים כדי שיהיה, אלא פ״ה חיים, דבקות ועליותו נפש הישראלי״.

להיבי הנצי״ב, ״ובחרת בחיים״ מצווה אותנו להיות ולא רק להיות בחיים, לחפש משמעות, להיות ולנצל כל רגע בחבנה שהחיים הם שביריים. השבוע כמעט בכל בית יהודי בישראל נרים ביחד את שתי הספרים האלה. ההואי שהשגה החדשה תביא איתה חיים של דבקות חברים, עליות נפש ומשמעות, הלוואי שניכתב כולנו וכל בני ביתנו בשפ החיים. ●

הרב שאול פרבר הוא מייסד ארגון ״עתים״

לדברי הנצי״ב, ״ובחרת בחיים״ מצווה אותנו להיות ולא רק להיות בחיים, לחפש משמעות בחיים